

ТРИЗЕНБІК - REVUE HEBDOMADAIRE - TRIDENT UKRAINIENNE

ORGANE DE LA LUTTE POUR L'INDÉPENDANCE DE L'UKRAINE
FONDÉ LE 15 OCTOBRE 1925 PAR SIMON PETLURA

Число 23 (673) Рік вид. XV. 18 червня 1939 р. Ціна 2 фр. Prix 2 fr

Про трагічну смерть колишнього товариша міністра внутрішніх справ Української Народньої Республіки, давнього співробітника «Тризуба» і його представника на Карпатську Україну

Миколи Литвицького

розстріляного мад'ярами у Великому Бичкові, з гірким жалем повідомляємо наше громадянство.

За спокій душі визначного громадського діяча, непохитного патріота, що життя своє віддав за українську державність, має бути одправлено панахиду в неділю, 18 червня с. р., по службі Божій в Українській Православній Церкві в Парижі.

За десять день має відбутися урочисте свято — одкриття власної господи Музею Визвольної Боротьби України в Празі. Що таке той Музей, яка його мета, що він уже зробив, яке завдання стоїть перед ним, яке взагалі місце займає він у нашому культурному житті — відомо кожному. Відозва Управи Музею, двічі у нас надрукована, пояснює, які потреби повстають тепер у зв'язку з перенесенням колекцій, їх розташуванням у спеціально пристосованому для того помешканні та відданням їх до громадського користування.

Ми певні, що громадянство наше, в рідній землі і в розсіянні суще, жертвами якого гоїними — великими й малими — придбано той Український Дім, дбатиме й далі про те, щоб зміцнити зроблене й забезпечити існування Музею та можливість для нього розвитку.

Свято Музею — це свято загально-національне і через те значіння, яке посідає в нашому сучасному й для майбутнього українського народу ця установа, і через те, що сталося воно за наших тяжких обставин таки можливим завдяки здійсненню гасла — «Нарід собі!»

Складаючи Управі й Дирекції Музею, що їх ініціатива, енергія й жертвенна праця перевели в життя це визначне діло, яким вони вельми прислужилися перед рідним краєм, щирий привіт із святом, нагадуємо ще раз про нього нашим землякам, далекими світами розкиданим, щоб кожен із нас по спроможності подбав мати в ньому своєю лептою діяльну частку.

КРИЗА ЕВРОПЕЙСЬКА І УКРАЇНСЬКА

Сучасна європейська криза свідчить властиво, що справа визволення поневолених націй ССРСР, з Україною на чолі, розвивається наскрізь природне і нормально, свідчить про те, що факт їх поневолення з нормальним розвитком господарських і політичних відносин в Європі ніяким чином поєднати не можна. Криза ця вступила тепер в свою гостру і для європейського миру небез-

печну стадію. І тепер кожне скріплення Московщини шляхом порозуміння чи навіть союзу з західними великодержавами є чинником, що робить загально-європейську, а можливо навіть нову світову війну лише питанням часу.

Українські «політики», які твердять, що при таких обставинах властиво не лишається нічого іншого робити, як чекати чи «готуватися» невідомо до чого і як, бо «українську справу розв'язується по європейських канцеляріях», доводять не лише цілковите нерозуміння дійсних відносин в Європі та між Європою і поневоленими націями ССРСР з Україною в головах, а й просто брак національного світогляду. Тим часом ці нації, залишені 1920 р. під владою Москви, було зроблено справжнім джерелом сучасної європейської господарської і політичної кризи та небезпеки війни, що походить з неї. З самого поняття нації, як збірного організму, впливає непереможна конечність боротьби чужих націй ССРСР проти Московщини, боротьби, яка робить всяку конструктивну працю в межах ССРСР наскрізь неможливою, яка вимагає для більше, ніж сумнівних промислових досягнень московського уряду, необхідних для акції московського імперіалізму, такого потворного примусово-контрольного апарату і такого жорстокого невілництва, що про якийсь конкретний зиск від цього нелюдського визиску навіть для самої лише Московщини не може бути й мови. Про Тамерлана говорилося, що там де ступав його кінь, не росла трава. Те-ж саме можна сказати в де-якій мірі про чуженаціональні землі, де ступає московська нога. «Досягнення» третьої п'ятилітки добувається безперечно коштом людського матеріялу. Про нормальний зріст населення на цих землях при зменшенні в порівнянні до передвоєнної кількості збіжжя і числа худоби на одиницю населення, сконстатованим і на XVIII з'їзді, нема що й казати. Смішно є розуміється й думка про якусь реалізацію надвишок продукційних сил Середньої Європи в таких умовах на землях чужих націй на територіях Азії, до яких сягає рука московських напасників. Всі землі на схід від польського кордону при таких умовах з господарського рахунку Європи просто скреслено, як це доводять мікроскопічні відносно цифри совітського імпорту. Яка може бути тут основа якогось порозуміння, скажім, між Німеччиною і Московщиною, коли на боротьбу між цією останньою та поневоленими націями ССРСР це ніякого поважнішого впливу мати не може? Що-ж могли б мати національні великодержави від якогось порозуміння з Московщиною, крім ідеологічного хаосу в їх власних межах?

Та-ж сама національна концепція, яка примушує бачити джерело сучасної політичної кризи в Європі і існуючих відносинах між Московщиною та поневоленими нею націями, не припускає можливості устійнення відносин між якоюсь з цих націй та якоюсь з європейських великодержав по розподілі ССРСР на його складові національні частини, що могли б нагадувати чимсь, наприклад, сучасні українсько-московські відносини, бо кожний

визиск чи поневолення зробило б землі цих націй так-же мало корисними для всякої чужої держави, як вони є тепер фактично для Московщини. Рештки старого світогляду защеПЛені віковою системою московщення та галицького москвофільства, що криються ще, на жаль, в підсвідомості де-яких українських інтелігентів, спонукують їх під впливом зручної большевицької та демократичної пропаганди ставитись з недовір'ям, а навіть страхом до європейської експанзії в східнім напрямі. Не зважаючи на жалюгідний визиск українського населення та небувале в історії грабівання всіх скарбів української землі, що до останнього кавалка знаходиться у владі московської олігархії, висловлюють вони вже побоювання відносно майбутньої «німецької колонізації», не розуміючи того, яку велику прислугу роблять вони цим «претифашистській» пропаганді московського уряду, та який хаос викликають в пересічних українських головах.

Не можемо заплющувати очі на те, що протягом останніх критичних місяців виникли і де-які інші непорозуміння у відношенні України до Європи. Найголовнішою причиною сучасної кризи української політичної думки, про яку писала й краєва українська преса, була безперечно трагедія Карпатської України. Традиційна українська ідеологія керівних українських центрів оперлась справді успішно схвильованню та дезорієнтації де-яких українських еміграційних та краєвих кол. Але все-ж — певні елементи національно-політичної кризи лишилися ще в де-яких настроях та течіях, і їх належало усувати вже з огляду на критичність сучасної політичної ситуації та можливість вирішних подій, при яких ніяких хитань не повинно бути. Перед усім треба виразно відокремити героїство боронців Карпатської України від усякого роду політичних міркувань. Про цих героїв можна лише сказати: мандрівник, схили голову, переходячи там, де вони проливали свою кров в обороні батьківщини. Кожне питання про те, чи був цей пролив крові потрібний, хто з якого боку та в якій мірі завинив його, можна тим часом опустити, зазначивши на загал, що кожному вину треба шукати перед усім по власнім боці, бо тут її найскоріше можна направити. Але загальні висновки з карпатських подій все-ж зробити потрібно. Головний з них властиво було вже зроблено в українській пресі, а саме, що справу української державної самостійності може бути розв'язано лише в Києві.

Вдержати непохитно належний напрямок української національно-політичної акції по цей бік совітського кордону в сучаснім європейським вирі гострої політичної боротьби по-між окремими державами можна лише кермуючись кожночасними потребами боротьби, яку Україна провадить проти Московщини. Не лише еміграція, а й взагалі ціле українське громадянство в Європі, має властиво лише остільки значіння реального політичного чинника, оскільки бере посереднє чи безпосереднє участь в боротьбі проти Московщини. Для одностайності акції потрібна

спільність опінії, тотожність оцінки тої чи іншої події всіми частинами українського громадянства в краю та по різних державах Європи і Америки, можливі на основі лише одного єдиного критерія. Ним може бути лише справа самостійності і незалежності Великої України. Справа ця вимагає найбільшого напруження в сїх національних сил, підпорядкування їй чи відсунення, як неактуальних, в сїх інших справ. Кожне приготування до того, що буде по визволенні України, про яке в даних обставинах найменше можемо знати, як і коли воно станеться, може бути не лише зайвим, а й наскрізь шкідливим, оскільки воно може відтягнути якісь сили чи засоби, потрібні для боротьби, для самого акту визволення. Означити-ж більше чи менше певно, які сили для цієї боротьби зужити неможливо, не дасться вже тому, що послідовної й упертої мобілізації всіх національних сил на визвольну боротьбу ніколи переведено не було.

Ця-ж найвища засада визволення Великої України з московського ярма, що є міродайною для всіх внутрішніх українських відносин, устійнює наші відносини до Європи і до кожної європейської держави. Вірні заповіту нашого Великого Отамана, провадимо нашу політичну боротьбу проти Московщини в Європі лише легальними засобами, поважаючи закони держав, де перебувають частини нашої нації, і тих, що прийняли гостинно нашу еміграцію. Тим часом можемо з вдовolenням ствердити, що ніщо інше, як саме боротьба поневолених Москвою народів стримує держави, що сусідують з ССРСР, прийняти якусь збройну поміч від Московщини. Ця боротьба не лише знесилоє збройну силу Московщини, а й остерігає кожную вільну націю перед долею поневолених націй ССРСР.

Узалежнюючи наше ставлення до тої чи іншої держави від її ставлення до Московщини, не повинні й ми самі робити собі якісь ілюзії відносно того, що якась держава, кермуючись якимись засадами чи лише незглибимою симпатією до нас, хоче нас «визволяти». Майбутнє становище поневолених націй, коли вони навіть вдержать їх сучасну солідарність, відступає тим часом на другий план перед фактом можливості збройної боротьби проти Московщини та їх участі в ній. На жаль, значіння провідної ролі України по-між іншими поневоленими націями ССРСР не знаходить властиво належного узгляднення і зрозуміння в краю та в колах західне-української еміграції, а тим самим це значіння зменшується й серед тих чужинецьких політичних кол, які мають добрі інформації про внутрішні українські відносини. Сучасна українська національно-політична криза, що вже справді минає, полягає в значній мірі в тім, що не всі і не все кермувалися виключно засадою визволення Великої України. Кермуватися-ж нею фактично і практично досить тяжко, не слідкуючи за ідеологічно-програмовими директивами Уряду УНР.

Визнаємо тут в повній мірі акцію краєвої української преси, а зокрема ролю найстаршого українського щоденника «Діла»,

що не давало українському громадянству пуститися па манівці національно-політичного замшання і розбіжності, тим більше, що ця преса має до розпорядимости і кількох великоукраїнських співробітників, але твердимо разом з тим, що кожний українець який хоче знати авторитетну думку тих, що керували боротьбою України проти Московщини від самого початку повстання Української Держави, повинен мати і тижневик Українського Уряду, «Тризуб». Не маючи перед очима найвищої політичної мети української нації, знайти належний шлях в сучасній політичній хуртовині в Європі неможливо. Політична криза в Європі, що може бути одним із шляхів до цієї мети, доступу до українського громадянства мати не повинна.

М. Данько

ПАМ'ЯТІ МИКОЛИ ЛИТВИЦЬКОГО

В часі обсадження Карпатської України мад'ярами у Великому Бичкові закінчив трагічно своє життя Микола Литвицький. Він був заарештований одною з мад'ярських банд і розстріляний без суду.

Покійному було біля п'ятидесяти років; він народився в Балтському повіті на Поділлі, кінчив Кам'янецьку духовну семінарію, потім якийсь час вчився в психо-неврологічному інституті в Петербурзі, кінчити якого йому не вдалося за браком матеріальних засобів. Залишивши не закінченою свою високу освіту, М. Литвицький стає до роботи на селі на рідному Поділлі. Працюючи, як учитель, він одночасно розпочинає працю в області кооперації, якої гарячим апологетом він був ще з студентських часів. М. Литвицький належав до тої групи передвоєнних українських кооператорів, яка гуртувалася коло часопису «Наша кооперація». Пізніше М. Литвицький кидає учителювання і переходить виключно на кооперативну роботу. Революція 1917 року застає його серед керівничих кол кредитової кооперації в Винниці. За часів революції М. Литвицький виявляє велику активність і велику енергію, беручи участь як в кооперативній, так і земській і політичній праці. Коли переводилася в життя будова центральних установ української кооперації, М. Литвицький стає одним з основоположників української кооперативної централі і входить до складу першого правління «Книгоспілки». В 1920 році він приймає близьку участь в праці державних установ уряду УНР і опиняється на еміграції. Спроба вернутися до улюбленої їм кооперативної праці на Волині кінчається висилкою його з меж Польщі. Він переїздить до Чехословаччини, де кінчає Українську Господарську Академію. Після укінчення Академії, коли йому в зв'язку з

Микола Литвицький з українськими дітьми в Подєбрадах в 1927 р., яких він учив читати.

ліквідацією Академії доводиться відмовитися від свого проєкту зайнятися науковою працею, він знову вертається до роботи на селі, як учитель і кооператор, на цей раз на Закарпатті. Увійодить в місцеве життя і здобуває громадянство. Цей третій етап праці М. Литвицький на селі в третій частині української землі трагічно закінчила в історичні березневі дні куля мад'ярського бандита.

Подаємо ці короткі відомості про життя покійного з великим запізненням. Не тратили ми весь час надії, що звістки про смерть М. Литвицького належать до категорії так поширених паничних неперевіраних чуток. Але, на жаль, ці звістки були правдивими.

* * *

«Українська Пресова Служба» в Берліні, на підставі оповідань свідків, яким пощастило врятуватися, подає такі відомості про розстріл блаженної пам'яті М. Литвицького і учителя Остапчука, так само із Севлюша, розстріляних одночасно: «Одного дня привели були до салі (горожанської школи у Великому Бичкові, де містилися заарештовані мад'ярами українці і де їх тортуровано) учителя Остапчука і інженера Литвицького. Їх ще й не брали на допит, як прийшов на салю якийсь командант жандар-

мерії й почав допитувати обох новоприведених. Першого питали учителя Остапчука. Решта полонених чула, як він сказав, що був комісаром у Севлюші, додавши зразу, що за його урядування ніякому мад'ярові ні волос з голови не впав. На це приказав командант бити переслуханого. Били його в обличчя, а він, не боронячися, стояв. Потім питали інж. Литвицького. Не чути було, що говорив переслуханий, але й його почали бити по обличчі і він захищався руками. Потім наказав командант бити його ще й рушницями — так, що нещасний аж звалився на землю. Били його й далі, як він лежав на долівці та кричав від болю. Коли піднявся, мав розбиту голову, по цілому обличчі текла йому кров і він стогнав від болю. Зразу після цього їх обох відвели за село й біля кладовища розстріляли. Тіла обох розстріляних лежали ще довго непохоронені».

З віри гідного джерела, од самовидця, який перебував разом із покійним в одному арешті і який щасливою долею вийшов звідти живим, подають нам такі подробиці про останні моменти життя блаженної пам'яті М. Литвицького. Він доводив тим, хто його допитував, безправність арешту і посилено підкреслював, що він емігрант з Великої України. Небіжчик, видно, передбачав неминучий кінець, бо добивався, щоб до нього викликано було православного священника, перед яким він висповідався і запричастився.

Коли покійного, разом з блаженної пам'яті Остапчуком, вивели до кладовища, то, як пізніше розповідали селяни, самовидці того, мад'яри наказали їм тікати. Остапчук почав бігти, М. Литвицький зостався непорушно на місці. Обидва загинули од куль катів.

Ім і всім тим, хто за рідний край і українську державність душу своєю поклали — вічна пам'ять!

ЩО ПОКАЗАВ СОВІТСЬКИЙ ПЕРЕПИС 17. І. 1939 НА УКРАЇНІ

«Вісті» з 2. VI. с. р. нарешті опублікували остаточні результати совітського перепису населення 17. І. 1939 року; в таблиці руху населення ССРСР подано такі цифри населення України в 1926 р. і 1939 році.

Було населення на Україні

На 17. XII. 1926 року		На 17. І. 1939 року	
Міського	Сільського	Міського	Сільського
5.373.553	23.669.381	11.195.620	19.764.601
Всього	29.042.934	Всього . . .	30.764.601

Ці красномовні і страшні цифри показують:

1) що населення України за 11 років збільшилося всього на всього лише на 1.917.287 душ, або в середньому по 174.300 душ що-року, або що приріст населення в середньому був 0,6 відс. що-річно;

2) що абсолютна цифра населення сільського, себ-то справді українського, зменшилася на колосальне число 3.905.333 души

Але це ще далеко не все; совітська статистика і література стверджували не раз (див., напр., малу совітську енциклопедію 1926 р.), що натуральний приріст совітського населення, починаючи з 1926 року, був 2,35 відс.

Коли взяти цей відсоток приросту населення, то на совітській Україні мусіло б бути в 1939 році населення в круглих цифрах — $29.000.000 + (650.000 \times 11) = 29.000.000 + 7.150.000 = 36.150.000$ душ. Замість цієї мінімальної цифри совітський перепис 17. І. 39, нарахував на Україні лише 30.960.221 душу. Відносно причини цього катастрофічного зменшення населення можна робити різні гіпотези (можна з певністю думати про зменшення відсот. народжень, про смерть од голоду, про насильні переселення і просто про фізичне зменшення під час гвалтовної колективізації), але з повною ясністю їх можна буде проаналізувати лише після остаточної обробки результатів перепису.

В сей час досить і тих цифр, які вже російська окупація на Україні опублікувала, щоб сказати, що результати її панування на Україні були жахливими, такими, яких ще дійсно світ ніколи не бачив ні за яких часів, навіть в диких колоніях.

Перед цією картиною навіть «Вісті» (з 3. VI), вихвалюючи результати перепису в інших совітських «республіках», спасували і не знайшли ніяких коментарів, крім того, що написали, що

«населення квітучої радянської України становить 30.960.221 чол. — приріст порівняно з 1926 роком майже на 2 міл. чол. Такого приросту населення не мала й не може мати жадна капіталістична країна».

Очевидно, більше коментарів, як цей в совітській пресі і не буде, бо ніякий коментар цифр не переінакшить і не вирубає. Але еміграція, все українство за совітським кордоном мусить з найбільшою енергією спопуляризувати закордоном ССРСР ці результати російської окупації України; вони найяскравіший доказ того, що Україна не може жити під Москвою і що байка про блага большевицько-московської державности є нікчемною і кривавою брехнею, противною здоровому розумові і елементарній моралі.

І. З.

**Чи ви склали вже свою пожертву на Музей Визвольної
Боротьби України в Празі?**

Сучасне військове підготівля і стан української еміграції. — На маргінесі сучасних еміграційних настроїв і проєкту англо-французько-совітської спілки.

Стан війни-невійни в Європі продовжується. Тільки згодом, коли закінчиться теперішній етап і коли ми будемо мати всю повноту інформації, ми будемо знати, яких матеріальних і людських коштів вимагав теперішній період знання від окремих держав. Бо, хоч війна тепер в її довісних формах і не провадиться, не гинуть люди на полях боїв, не винищуються і не зникають з гарматним димом капітали, нагромаджені довгими роками людської праці, — все одно стан військової підготівлі цілого народнього господарства, стан явної чи захованої військової мобілізації, який існує в цілому ряді держав, вимагає і величезних коштів, і людських жертв. Тих коштів, які витрачаються на дозброєння і переозброєння для того, щоб посісти за сучасними шаленими темпами, тих людських жертв, що є неминучим наслідком темпів теперішнього виробництва, призначеного на потреби можливої війни, яке в дуже малій степені бере до уваги вимога охорони праці.

Про це все ми довідаємося лише згодом. Поки що ми з тих фактів і того досвіду, які дають нам наше емігрантське оточення, знаємо лише про ті жертви, які вже склала еміграція, як свою данину теперішньому неспокійному періоду. Природне погіршилося і матеріальне, і правне становище еміграції, як тої групи, яка не може солідаризуватися з тими цілями, що їх ставить чуже оточення, що серед нього вона живе і яка має інші, відмінні завдання, що визначаються потребами української нації. Коли за мирних часів в Європі еміграція залишалася групою, хоч і мало вітаною, але все-таки толерованою, тепер, в період мобілізації духовних і матеріальних сил окремих націй за здійснення їхніх основних цілей, в становищі еміграції зайшли поважні зміни на гірше. Окупація Карпатської України виникла сотки емігрантів, які від років перебували там, для яких Закарпаття стало другою батьківщиною; до цих старих емігрантів прилучилися кадри нової еміграції, що походить із Закарпаття. На захитану в своїй, і до того так непевній і хисткій, матеріальній базі еміграцію впав тягар нових труднощів, які вимагають полагодження; емігрантські нерви, і без того напружені всіма умовами емігрантського існування й сучасною повною непокої атмосферою, в якій живе Європа, мусять зазнавати і витримувати ще нові спроби. Проби тим важчі і трудніші, що їх доводиться переживати після тих важких ударів, якими була для цілого українського загалу окупація мадярами Карпатської України, з якою було зв'язано стільки надій.

Чи приходить дивуватися тому, що в цій напруженій, перенервованій атмосфері доводиться подекуди зустрічатися з фактами і настроями, які б, очевидно, не мали місця при інших спокійніших обставинах? Чи треба уважати чимсь несподіваним і незрозумілим, що за цих умов можна зустрітися в емігрантських колах з симптомами такого психологічного успособлення, яке в жадний спосіб не може бути пораховано за актив нашого національного життя на еміграції?

* * *

За тих часів, коли розпочиналося державне будівництво на Карпатській Україні, не тяжко було в емігрантських колах зустріти людей, які призначали терміни дуже близькі і докладні, коли, мовляв, приїде остаточне позитивне для нас розв'язання проблеми української державности

в основному масиві нашої національної території. Тепер навпаки, в зв'язку з тими потягненнями, які переводять представники так званого демократичного блоку, а може й не тільки вони, для того, щоб придбати для себе совітський агут, доводиться бачити людей, які роблять з того дуже песимістичні висновки і прогнози. При цьому не є рідкістю, що люди, що перед кількома місяцями займали найоптимістичніші позиції, тепер раптом репрезентують найчорніших песимістів.

Думаємо, що дальший розвиток подій покаже, що сучасна ситуація для нас не принесе більше жадних несприятливих наслідків. Песимістичні пророкування не справдяться так само, як не справдилися рожеві надії вчорашніх оптимістів.

Основна суть того періоду, в який вступили ми з осеки минулого року, полягає в тому, що та відносна рівновага міжнародних сил, що її встановлено було у Версалю, виявила своє банкрутство і що приступлено до остаточної ліквідації поверсальської системи в найширшому масштабі. Серед тих питань, які стоять на порядку денному і підлягають ревізії, в числі інших стоїть тако-ж і українська проблема. Поставлення її на порядок денний міжнародного політичного дня, як проблеми вже зрілої і актуальної, стверджується цілою низкою симптомів і фактів, які мали місце на протязі останніх місяців. Коли б наші вчорашні оптимісти в своїй уяві не прискорювали ходу подій і не приймали того, що ще перебуває в стадії розвитку, за останній завершуючий етап процесу, можна було б сказати, що вони мали рацію. Українська справа виїшла з стану декон'юнктури. Але складність і болочість того загального процесу ліквідації поверсальської системи, з яким так чи інакше поєднано розв'язання української справи, остільки ясна, що не потрібне жадних доказів. Найдосвідченіші політики не взяли б визначати ані термінів, в які ця ревізія буде закінчена, ні тих форм і способів, за допомогою яких її буде завершено. Хто зараз може сказати, чи справа розв'яжеться за допомогою справжньої війни, чи для цього буде досить теперішніх засобів тиснення, що їх дає сучасний стан ні війни, ні миру? Провадиться гра, і конкуренти вживають всіх посувань, які лише можливі для того, щоб заскочити противника. При цих умовах робляться спроби використати совітський агут.

Є засадничі ризики в тих обставинах, які були за часів розвитку французько-совітського зближення і тепер, під час переговорів про створення французько-англійсько-совітської спілки. Тоді, коли за союзом і зближенням з совітами стояв у Франції уряд Блюма, що спірався на перебуваючий під впливом Третього Інтернаціоналу народний фронт, ця міжнародна комбінація загрожувала поважною небезпекою і в Європі, і нашій справі. Цілоком інакше виглядає справа тепер, коли і в Англії, і у Франції її хотять реалізувати консервативні елементи і генерали. Ці групи не мають жадного сантиму і жадних ілюзій що-до свого можливого союзника. Ця комбінація носить яскраво кон'юнктуральний характер, а оскільки в сучасних перехідних умовах кожна кон'юнктура має всі ознаки плинності, час тривання цієї комбінації, як що вона здійсниться, є дуже скороминучим. Через те й зрозуміло, чому совіти, хоч ця можливість спілки на перший погляд для СРСР дає великі вигоди, ставляться до неї з такою резервою і не поспішають з її фіксацією.

Припускає, що ця евентуальна спілка, з її забезпеченням сучасних західних кордонів СРСР та існування в ньому сучасного ладу, могла б стати одним із елементів майбутньої стабілізації європейських відносин — є річчю цілоком виключеною і неможливою. В жадний спосіб не можна собі уявити ситуації, яка могла б стати чинником, що зняв би з порядку денного справу української державности і стабілізував би теперішній стан поневолення України. Гра тепер провадиться і справа точиться про остаточну ліквідацію поверсальської системи, а теперішній стан на Сході Європи з вилученням СРСР від участі в європейському господарському і політичному обороті був і є одною з тих основних баз, на яких спірається і спіралає ця система. Фіксувати теперішній стан на Сході Європи означає обороняти становище, яке не надається до оборони, означає відмовитися

— Війна чи пересправи?

Як про те було вказано свого часу на цьому місці, європейська політична опінія вважала, що місяць травень буде місяцем великих міжнародних пересправ і великих рішень, зв'язаних з перетворенням системи державних блоків у систему державних союзів. Де-що з тих очікувань справдилося, але не зовсім так, як то собі уявляли, — не так що-до часу, не так що-до зовнішнього вигляду й внутрішнього змісту вказаних пересправ, не так, як здається, і що-до можливих їх наслідків. В часі — пересправи зачалися раніше, ніж то всі думали, бо вже в квітні, але затяглися багато довше, ніж гадали, бо ще й на час, коли писано ці рядки, вони ще не закінчені й невідомо, який він буде, той кінець, та коли настане.

Як було вже нами вказано минулого разу, перший етап нової союзної доби, тоб-то утворення двох союзів, — англо-французького та його противаги — тотального, — перейшов швидко і майже спонтанно, без якихось більших контроверз, без якого-будь навіть тертя в середині обох союзів. Бо це таки було явище цілком природне. Вказані союзи диктовані, з одного боку, спільністю інтересів членів кожного з союзів, а з другого — протилежністю інтересів тих союзів, коли їх взяти в цілому.

Масив інтересів тотального союзу ненавчб-то увесь лежить на континенті. Це не означає, що держави цього союзу не мають інтересів морських і заоканських. Вони їх мають і надають їм зовсім не другорядне значіння. Але на сьогодні, — може згідно з принципом чергування завдань, — як то здається стороннім спостерігачам і неприсвяченим до політичних таємниць людям, основною лінією тотальних держав являється континентальне замирення Європи, остаточне злагодження взаємин з союзом англо-французьким на Заході, упорядкування Середньої, Балканської, а за ними й Східньої Європи і — мабуть таки гегемонія на вказаних просторах.

Що-ж до англо-французького союзу, то це, так мовити, союз не стільки європейських держав, скільки двох світових колоніальних імперій. Англія — та взагалі навіть географічно лежить у Європі десь на стибі, на своїх островах, а вся душа й могутність її — там, за океанами. Якась Нова Зеландія, Австралія, Південна Африка чи Канада або Індія ближчі для неї й дорожчі за цілий комплекс європейських держав. Аналогічне, хоч і трохи інше становище Франції. База її могутности, що правда, лежить на європейському континенті, але на окраї, у самого океану, а вся її майбутність стоїть і падає разом з її великою, другою після англійської, колоніальною імперією. Ця думка давно вже зродилась у Франції, але усталитись перешкоджає їй надто славне континентальне минуле.

Теоретично, маючи на увазі вказані особливості двох союзів, можна було б думати, що для їх замирення та для встановлення між ними впорядкованих, зрівноважених взаємин нема якихось непереборних труднощів. Для того ніби-то треба було б лише розмежувати інтереси на морях і на континенті, визнати за кожним союзом і за кожним членом тих союзів їх особливості та їх силу, розподілити відповідно сфери впливів та експансій, а далі — жити тихо й мирно, по-сусідськи, повернувшись з часом до внутрішньої праці, — бо-ж тої праці зараз перед людством сила силена. Як довго цей новий стан міг би триматись, — хто знає, — в світі все з часом міняється, але на покоління два мабуть вистачило б. Автім реальна практика політична не говорить за те, що в якомусь ближчому часі така перспектива могла б стати дійсністю. Люди скрізь і завжди люди, і в поточному житті їх, поруч з теоретичними міркуваннями, дуже багато важить атмосфера, що в ній життя переходить, — його клімату, як тепер говорять з легкого слова французьких публіцистів. А міжнародній клімат в Європі

від розв'язання проблеми ревізії і ліквідації Версалью. А навіть і тепер, в періоді найбільшого розпалення пристрастей, не можна знайти в Європі ні одного скільки-небудь відповідального політика, який не визнав би, що ліквідація Версалью неминуча. Коли-ж так, то теперішній проєкт англо-французько-совітської спілки, незалежно від того, буде чи не буде він реалізований, є лише комбінація дуже тимчасового і переходового характеру. Гра продовжується, і коли зараз гравці оперують совітським атутом, то це не означає, що тим самим уже бито українську карту. Дальший розвиток подій покаже, що ті песимістичні настрої, які, в зв'язку з сучасним становищем, існують у де-кого з емігрантів, не мають під собою жадної ширшої бази, жадного глибшого обґрунтування.

* * *

Коли де існує ґрунт для песимістичних настроїв, то, думаємо ми, що він є передусім в тих державах, які зараз хочять використати совітський атут. Само собою, в самому з'явленні цієї комбінації ми не бачимо нічого несподіваного. Але при цілій можливості цієї комбінації і її відповідності традиціям англійської політики лишається в ній все-таки колосальний елемент ризику. Розуміється, доцільна організація боротьби вимагає використання всіх сил, і великих, і малих. Але спроба використання совітського чинника полягає саме в тому, що сила його завжди лишається рівнянням з багатьма невідомими. При чому невідомо навіть, чи в тому разі, коли б були дані для розв'язання совітського рівняння, виявилися б остаточні висліди в позитивних або негативних числах. Хто може встановити з більшою правдоподібністю військовий потенціал СССР, який єдино може надати більший шитомий тятар порозуміння з ним? Хто може вгадати, чи червона армія, серед якої члени ВКП очевидно будуть в меншості і в якій значну частину складають поневолені Москвою нації, не зробить із своєї зброї зовсім инший вжиток, ніж про те думають в Лондоні? Зовсім не виключено, що вона використає її не проти Берліна, а проти Кремля. Це лише одно з тих можливих припущень, в яке фактично може вилитися розв'язання совітського рівняння. Це робить сучасну спробу використання совітського чинника спробою дуже ризикованою і сумнівною для тих, хто за неї береться. Коли б на ґрунті тої комбінації, яка переводиться над Темзою, в Лондоні панували тепер песимістичні настрої, видавалися б вони нам цілком оправданими.

Але ми зачепили справу, яка далеко виходить за межі нашої компетенції і наших завдань. Не є нашою річчю на сторінках українського еміграційного часопису займатись напрямними закордонної політики Англії. Маємо досить своїх турбот і клопотів.

В. С.

Не забудьте в день відкриття в Празі Українського Дому
— власного будинку для Музею Визвольної Боротьби України
— 29 червня, надіслати їй свій датов на те наше культурне
огнище на чужині.

на сьогодні не можна сказати, щоб був такий сприятливий для широкої замиреної акції. Переживаємо свого роду міжнародній революційній період, більше менше подібний до того, що його перебуло європейське людство приблизно сто літ тому, коли завалювався словутній Віденський трактат, а з ним разом ще словутніший Метерніховський прообраз Ліги Націй — відомий Священний Союз європейських монархів. Інституції, як дві кроплі роси, одна до одної подібні, бо-ж в основі Ліги Націй мав ніби-то лежати високий принцип самоозначення націй, а в основі Священного Союзу — ще вищий принцип, — євангельський. А що вони обидві з тим зробили, — про те знає історія і наш час.

Не маємо потреби, ні волі на когось нападати, когось виправдувати. Констатуємо лише, що переможці неначеб-то були застигли в своїй психології й перестали розуміти те, що діється в світі, бо наперед вважали, що все життя має переходити в тих формах, які для того вказані мировими переговорами, Лігою Націй та пізнішою системою колективної безпечності. А життя не стояло на місці, переможені відроджувались, і настав час і становище, що його стародавні римляни означали висновком *gebus pes stantibus*, — тоб-то новий стан річей, коли попередні умови й зобов'язання падають, а на їх місце мусять бути поставлені нові, — явна річ, по потребі. В перекладі на сучасний міжнародній стан це означає, що мирові договори вкрились дірами та переходять на архивний матеріал, що Ліга Націй закліяла і щухла, а система колективної безпеки завалилася.

Трохи з запізненням, але західні держави уявили собі новий стан річей, де-що фактично визнали, а для пересправ і впорядкування того, що ще зосталось визнати, утворили блок між собою, і ця блокова міжнародна чинність, як відомо, з переборами, а все-ж довела до Мюнхену. Після Мюнхену, як знаємо, із-за Чехії та Албанії утворився новий перебір, який у своїх наслідках на місце блокової системи поставив систему союзів. Про неї говорилось на цьому місці минулого разу. Для посилення свого англо-французька дипломатія взялась до спроби гальванізувати політичні ріжнього роду іпотeki, що в Середній Європі та на її Сході ще мала Франція з попереднього часу. Ця гальванізація дала певний ефект у Польщі, менше його було в Румунії й зовсім мало в Югославії. Загадковим і на сьогодні зосталося становище совітської держави, що до неї звернулись Лондон і Париж за допомогою проти тотального союзу.

Як відомо, франко-англо-совітський союз мав бути ніби-то злагоджений вже минулого місяця в Женеві, де вговорена була зустріч міністрів закордонних справ англійського, французького й совітського. Цей останній до Женеві не з'явився і навіть не попередив про це своїх західних колег. Пересправи, однак, не перервалися, але йдуть нормальним дипломатичним шляхом і тягнуться вони і до цього часу, коли писано ці рядки, як здається, без більшої надії на повний успіх. На перешкоді тому неначеб-то стала позиція балтійських держав, які замість того, щоб вступити до англо-франко-совітського впливу, воліли повний нейтралітет і навіть зближення з Германією, виявлене у формі пактів про ненапад та інших приятельських погоджень. Автім совіти стоять на тому, щоб усі ті держави англо-франко-совітський союз, мимо їх волі, взяв під свою гарантію, при чому чинний час тої гарантії мав би бути означений ними, совітами, а не кимсь іншим. З якою метою? Європейська опінія гадає, що совіти тим хочуть, поперше, забезпечити всі свої європейські кордони, а подруге, — мати можливість окупувати при нагоді оті менші балтійські держави, що вибороли колись від них свою незалежність.

Так стоїть справа союзу з ССРСР. Як подають у пресі, Англія з Францією предклали вже були совітам одинадцять редакцій союзного договору, але жадна з них Москву не задовольнила. Зараз ніби-то з видатним урядовцем англійського міністерства закордонних справ Стренгем має бути вислано до Москви ще кілька редакцій того-ж таки договору, але вже й зараз стало відомим, що совіти не задоволені, бо що-ж це, мовляв, таке, — чому їде Стренгем, а не сам Чемберлен, чи хоч би й Ден, на якого, як здається,

большевики покладають якісь особливі й не зрозумілі надії. Виходить, що й зараз з цією справою треба чекати й чекати.

Не виключено, що по зв'язку з цією позицією совітів, в англійському становищі що-до тотальних держав, особливо до Германії, сталась, ніби, якась зміна, бо цими днями, цілком несподівано, у промовах своїх, одночасно і Чемберлен, і Галіфакс заговорили не про боротьбу, а про можливість пересправ, про економічну допомогу, про необхідність визнати за німцями права на їх життєвий простір, на впливи і т. ин. Чи не прелюдія це до справжніх пересправ? Хто знає, може й так. Бо-ж, будь-що-будь, з того становища, що склалось вже й зараз, для отих двох союзів є лише два виходи: пересправи й погодження, або розрив і війна. Війни, з певністю можна сказати, не хоче ніхто, — виходить, що мусить прийти до пересправ. Коли й як — загадувати не будемо. Вважаємо лише, що на перешкоді тому стоїть отой самий союз з ССРСР, що його так уперто добиваються з Лондону. Добиваються, але разом з тим неначеб-то не вірять йому і бо-ються його. І мають рацію. Союз цей дуже небезпечний для всіх, небезпечним був би він і для Англії. Бо-ж не дурно католицька преса вже дала йому назву союзу з чортом. Чемберлен, що правда, не католик, але він християнин, а християн, як відомо, ще ніколи такий союз до добра не доводив.

Observer

НОВІ КНИЖКИ І ЖУРНАЛИ

— За Незалежність, без числа й дати. Бюлетень Головної Управи Українського Центрального Комітету в Польщі.

— *Problemy Europy Wschodniej*, No 5, Maj 1939. Warszawa.

— Axel Schmidt. *Ukraine, Land der Zukunft*. 200 сторінок, 16 образків, з портретом Симона Петлюри. В'язана книга ціна RM 6,80. Verlag Reimar Hobbing. Berlin.

— D. Doroscenco, Professore presso l'Università di Praga. *Taras Scevcenco, poeta nazionale dell'Ucraina*. Італійською мовою, з передмовою п. Енріко Інсабатто. Видання Євгена Вирового. Прага. 1939.

В суботу, 24 червня с. р., о год. 9 веч., в Парижі, в салі «Ортикультер», 84, рю Гренель, метро Бак, козаки-націоналісти влаштовують

КОНЦЕРТ І БАЛ

до ранку. Ціль цього вечера — ознайомлення козаків з іншими поневоєними Москвою народами — українцями й кавказцями. Буде співати добрий козакий хор під орудою українця М. Кучерова. Цей хор заспіває пісні козачі й українські. Крім того, в програму входять співи й танці козачі, українські й кавказькі. Вірмени й грузини покажуть свої танці і заспівають свої пісні.

З ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ

У Франції

— З'їзд Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції. 28-29 травня с. р. відбувся в Парижі річний з'їзд Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції. Делегація з'їзду поклала квіти на могилу Головного Отамана Симона Петлюри і була присутньою на літії, що її одправлено було за спокій душі його і всіх героїв, що віддали своє життя за Україну, в Українській Православній Церкві в неділю, 28 травня. По вислуханні і обміркуванні справ, що стояли на порядку денному, було складено нову Генеральну Раду, до якої, як повідомляє «Bulletin du Bureau de Presse Ukrainien» No 49-50, було переобрано п. Шумицького — на голову і п. Йосипишина — на генерального секретаря.

— Галерея сучасників в Українській Бібліотеці ім. С. Петлюри в Парижі збогатилася на новий портрет: настоятеля Української Православної Парафії у Франції п.-о. прот. І. Бриндзана. Праця артиста Л. Перфещького.

В Польщі

— Річниця смерті С. Петлюри у Варшаві. Скромно відсвяткувала українська колонія у Варшаві щогорічну річницю смерті Симона Петлюри. 25 травня відбулися лише жалібні сходи членів колонії, на яких д-р П. Шкурат зачитав реферат, присвячений життю і духовному тестаментові Симона Петлюри, а український хор

заспівав декільки пісень.

29 травня с. р. на православному кладовищі на Волі відбулася панахида за С. Петлюру і всіх, що життя своє віддали за визволення України.

— Річниця смерті С. Петлюри в Ченстохові. В неділю, 4 червня с. р., в салі «Походня» відбулися жалібні сходи членів української колонії в Ченстохові, присвячені 13-ій річниці трагічної смерті Головного Отамана Військ і Флоти УНР Симона Петлюри. З рефератом виступив, прибувши з Варшави п. Гл. Лазаревський.

В Бельгії

— Свято Тараса Шевченка в Брюсселі влаштували цього року буви українські вояки в одній з великих сал Дому Бельгійських Інвалідів.

Це вперше українська колонія в Бельгії святкувала Шевченкові роковини так би мовити офіційно, за участі чужинних гостей. Салю було переповнено українцями й чужинцями. Були представники бельгійських комбатантів і бельгійські журналісти.

Свято було відкрито «Заповітом» — співав хор б. вояків під орудою хор. Калагуза. Я. Олексюк у своєму слові по-французьки познайомив присутніх чужинців про творчість Шевченка і його значіння для українського народу. Цей докладний реферат публіка нагородила рясними оплесками. Після того хор заспівав ще кілька пісень, а панна Л. Кисляківна продекламувала кілька віршів.

Свято зробило не тільки на українців, а й на чужинців велике вражіння, і бельгійська преса відзначила його докладно й прихильно.

Редакція й адміністрація та адреса для звичайної кореспонденції: 41, rue de La Tour d'Auvergne. Paris 9. Адреса для грошових переказів і рекомендованої кореспонденції: I. RUDICEV. 41, rue de La Tour d'Auvergne. Paris 9.

Редатге — С. Нечай
Le Gérant: M-me Perdrizet